

МОНАСТИР ГРАДИШТЕ

БУЉАРИЦА
2016.

*Објављено с блајословом архиејискоја цейињској
митрополија црнојорско-јриморској і. Амфилохија*

ПАШТРОВИЋИ

У Паштровићима, малобројном српском племену које насељава приморску област од Бечића на западу до Буњарице на истоку, манастири су баштинили не само духовну већ и свјетовну историју. У манастирима се народ учио вјери и писмености, славио сопствену прошлост и надао се бољој будућности. Свој идентитет изграђивао је и сачувао у пет старих православних манастира колико их има на подручју Паштровића. Један од њих, манастир Градиште, представљао је и још увијек представља посебно важан центар у духовној вертикали паштровског народа.

На овом простору трагови живота људи од праисторије и антике очувани су у материјалној култури, писаној заоставштини, топонимима и усменим предањима. Паштровићи се у писаним документима први пут помињу 1355. године. Народна предања, међутим, истичу аутономију ове области од давнина, као и привилегије добијене још од римског цара Диоклецијана и каснијих владара који су господарили овим простором.

Манастир Градиште

Манастир Градиште подигнут је на узвишењу у Буљарици, а његово име везује се за топоним *џрадина* – у значењу остатак насеља или утврђења које је ту могло постојати прије оснивања манастира. Археолошким истраживањима у порти манастира пронађени су остаци старије, вјероватно античке, грађевине, као и неколико гробова из периода римске управе у овом крају.

Први писани помен овог манастира потиче из повеље српског краља Милутина с почетка XIV вијека. Манастир Градиште је вјековима, до Првог свјетског рата, био важна филијала (метох) манастира Дечани.

Данашњи комплекс манастира састоји се из три цркве, манастирског конака, помоћних објеката и гробља. Према народном предању, централна манастирска црква посвећена Св. Николи, заштитнику помораца и путника, потиче из 1116. године. Остале цркве посвећене су Успењу Богородице и Св. Сави.

Фреска Усієња Боїородице, црква Св. Николе, 1620. година

ЦРКВА Св. НИКОЛЕ

Парохијална црква Св. Николе је једнобродна грађевина дуга 12 м и широка 6 м. Садашњи изглед добила је почетком XVII вијека, а саграђена је на темељима старије богомоље. Има полукружну апсиду и звоник на преслицу са три окна. Унутрашњост је украшена корнишем са четири пиластра, који на своду прелазе у лукове. Црква је живописана 1620. године, а фреске је израдио поп Страхиња из Будимља, врло угледан мајстор зидног сликарства тога времена. Историчари умјетности сматрају да је његов рад у цркви Св. Николе најосмишљенији и најкомплекснији примјер зидног сликарства поствизантијског периода сачуван на тлу Паштровића. На живопису се издвајају циклуси посвећени чудима патрона цркве, сцене мучеништва Св. Ђорђа, Христових страдања и великих празника. У тој сложености и теолошкој промишљености, својим умјетничким дометом издвајају се монументална фигура Св. Николе, затим фреска Успења Богородице, као и несвакидашња фреска Св. Марије Египћанке која прима причест. Олтарски простор у цркви Св. Николе заузимају старозавјетне сцене Христовог жртвовања и мученичке смрти Св. апостола Петра и Павла.

*Један од најлејших ѱорѿреѿа Св. Николе
у срѿском зидном сликарсѿвѿу, 1620. ѿдина*

Изузетни иконостас у цркви Св. Николе осликао је 1795. године „грешни зограф из Рисна Василије Рафаиловић“, како је сам забиљежио овај сликар-иконописац из чувене бококоторске сликарске породице Димитријевић-Рафаиловић. Композиција иконостаса указује на прецизно утврђени византијски канон као узор при изради и осликавању. Издавају се царске двери са мотивом Благовијести, као и престопа икона са приказом Деизиса (Христ са Богородицом и Св. Јованом), окружена са дванаест апостола. У доњем дијелу иконостаса представљени су ликови шест стојећих фигура светитеља, међу којима наилазимо на ријетко иконографско рјешење лика Св. Христифора са животињском, односно псећом или магарећом главом. Овај изузетно риједак мотив ближи је грчкој него српској сликарској традицији. Иконостас је настао у вријеме игумана Максима Зеновића, а даровао га је поморски капетан Стијепо Марков Греговић из оближње Кастил Ластве (Петровац на Мору). Занимљиво је нагласити да је свега неколико дана прије снажног земљотреса априла 1979. године иконостас однесен на конзервацију и рестаурацију. Тако је и сачуван, јер је црква у том земљотресу претрпјела знатна оштећења, посебно на своду који је као цјелина заувјек изгубљен.

*Приказ Св. Христифора
на иконостасу, 1795. година*

Иконостас у цркви Св. Николе, крај XVIII вијека

У йрошлостїи су жене које нијесу имале млијека за дојење остїављале дарове у вину и уљу исїред лика Св. Марије Еїићанке (лијево), 1620. іодина

ЦРКВА УСПЕЊА БОГОРОДИЦЕ

Филијална црква Успења Богородице, лоцирана на манастирском гробљу, дуга је 6 м, а широка 3 м. Представља примјер једноставне једнобродне камене сеоске цркве са полукружном апсидом и звоником. На основу ктиторског натписа зна се да је црква подигнута 1620. године, и да ју је, као и цркву Св. Николе, тада фрескописао поп Страхиња из Будимља. Унутрашњост цркве осликана је портретима српске владарске лозе Немањића: Стефана Немање, Стефана Првовјенчаног, Саве, Стефана Уроша Првог, Јелене, Милутина, Стефана Дечанског и Стефана Душана. Осим ових портрета, цркву својом љепотом посебно украшавају олтарска фреска Богородице и композиција Успења Богородице. Старији иконостас ове цркве је страдао, а нови је, као и у цркви Св. Саве, израдио архимандрит Павле Калањ, садашњи настојатељ манастира.

Деталъ фреске са приказом Немањића, 1620. година

Фреске у цркви Усијења Бојородице, 1620. година

Боїородица са Христїом у айсиди цркве Усїења Боїородице, 1620. іодина

ЦРКВА Св. САВЕ

Филијална црква Св. Саве, једнобродна је грађевина дуга 11 м, а широка 6,3 м, а својим истакнутим положајем доминира околином. Сматра се да је подигнута на темељима старије богомоље, а у писаним изворима помиње се да је постојала још 1500. године. Црква је у вријеме игумана Инокентија Павловића и архимандрита Синесија Давидовића добила данашњи изглед. Сазидана је 1855. године, у пасовима од црвеног и бијелог класаног камена, са звоником на преслици са три окна. Првобитни иконостас из 1864. био је рад Николе Аспиотиса, грчког мајстора са Крфа. Црква је током више ратова страдала, а у земљотресу 1979. претрпјела је велико разарање, када је, нажалост, уништен и дио старијег иконостаса. Дугогодишњим рестаураторско-конзерваторским радом ова црква је у цјелости обновљена, заједно са оштећеном црквом Св. Николе и манастирским конаком. Осликана је фрескама из радионице мајстора Драгомира Јашовића и његове кћерке Јелене, 2009. године.

Деталъ сѣранице Буквара из 1597. іодине

РИЗНИЦА

Манастир Градиште био је не само центар духовности људи из овог дијела Паштровића него и средиште образовања, културе и писмености. Манастир је имао богату ризницу, фонд црквених и свјетовних докумената, а у прошлости је био и административни центар парохије од Режевића до Спича (Сутомора).

Осим на иконостасима, у манастиру се чувају и друге вриједне иконе: икона Успења Богородице (није датирана), икона са приказом Христа са Св. врачевима Козмом и Дамјаном (рад овдашњег умјетника Марка Греговића с почетка XX вијека), као и икона са представом Св. пустињака Онуфриоса и Макариоса (итало-критска школа с краја XVI или почетка XVII вијека) за коју се вјерује да је дар локалног поморца који је путовао у Италију или Грчку. Такође, у манастиру се налазе и очувани дјелови Аспиотисовог иконостаса из цркве Св. Саве.

У манастиру Градиште написан је први српски *Буквар*, који је 1597. године штампан у Венецији, заједно са *Молићвеником за њушнике*. Ове књиге су написали јеромонах Стефан од Паштровића и инок Сава, дечански монах, такође родом из Паштровића.

*Икона Успієња Боїродице,
нейознайто вријеме насїанка*

*Икона Св. ѱустѣиѿака Онуфриоса и Макариоса,
крај XVI или ѱочетѿак XVII вијека*

*Ђаци школе у манастиру Градишће 1914/1915.
са учитељем Урошем Давидовићем*

У кули од које су данас видљиви само темељи, некада се налазила стара народна школа, која је до почетка Другог свјетског рата била у склопу манастирског конака. Тринаестог јула 1941, италијански окупатори су, у знак одмазде због антифашистичког устанка народа овог краја, запалили конак и уништили највећи дио архива и црквених драгоцености. Још раније, 1785, турска војска Махмут-паше Бушатлије похарала је манастир, а аустроугарске власти су у Првом свјетском рату са црквама однијеле сва звона.

Манастир Градиште добија свој садашњи изглед средином XX вијека, заслугом игумана Бориса Кажанегре, старјешине манастира Прасквица. Од 1972. године о манастиру брине и уређује га садашњи настојатељ, архимандрит Павле Калањ.

Својим монашким миром и ванвременим медитеранским амбијентом који га испуњава, манастир Градиште је данас један од најљепших сакралних комплекса на цијелом Приморју, остављен Цркви, вјерном народу и људима из Паштровића да га сачувају и уздигну.

ИЗАБРАНА ЛИТЕРАТУРА

- Вукмановић, Јован, *Пашићровићи – антирройіеіоірафско-ейнолошка исїи-їивања*, Цетиње, 1960.
- Ковачевић, Предраг В., *Пашићровићи – кулїурно-исїоријски їреїлед*, Свети Стефан, 1976.
- Лукетић, Мирослав, *Будва, Св. Сїефан, Пеїтровац*, Цетиње–Будва, 1966.
- Лукетић, Мирослав, *Поменик Пашићровића I*, Петровац на Мору, 2000.
- Љубиша, Стефан Митров, *Приїовијесїи црноїорске и їриморске*, Београд, 1924.
- Михаиловић, Божо Ђ., *Пашићровићи и њихови манасїири*, Цетиње, 1963.
- Накићеновић, Сава, *Бока – антирройіеіоірафска сїудија*, Београд, 1913.
- Пашићровићи – исїорија, кулїура, їрриода* (зборник радова), Радомир В. Ивановић и Јово Милутиновић (ур.), Петровац на Мору – Свети Стефан, 2001.
- Пашићровске исїраве XVI–XVIII вијека*, Иван Божић, Бранко Павићевић и Илија Синдик (ур.), Цетиње, 1959.
- Пашићровски алманах I*, Мирослав Лукетић и Марко Кентера (ур.), Свети Стефан – Петровац на Мору, 2014.
- Пашићровски алманах II*, Мирослав Лукетић (ур.), Петровац на Мору – Свети Стефан, 2016.
- Суђић, Марко С., *Суђе и Банкаде Пашићровића од XV до XIX вијека*, Петровац на Мору, 2014.
- Чиликов, Александар, *Пашићровске цркве и манасїири – зидно сликар-сїиво*, Подгорица, 2010.

Издавач

Манастир Градиште

За издавача

Архимандрит Павле Калањ

Текст

Организациони одбор јубилеја
900 година цркве Св. Николе

Уредник

Душан Медин

Фотографије

Славен Вилус

Лектура

Катарина Пиштељић

Дизајн и техничко уређење

Јасмина Живковић

Штампа

„Топаловић“, Ваљево

Тираж

500

Илустрације на корицама

Црква Св. Николе, икона Богородице
и фреске из цркве Св. Николе

Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-9563-1-8

COBISS.CG-ID 30312720